

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten gör inte anspråk på att ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer i landet. Information bör också sökas från andra källor.

SPANIEN – Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer: situationen per den 15 maj 2021

I. SAMMANFATTNING

Spanien är en konstitutionell monarki och parlamentarisk demokrati. Respekten för mänskliga rättigheter är god. Landet har på förhållandevis kort tid utvecklats till en modern och fungerande demokrati efter diktaturens fall 1975 och är ett i grunden öppet och pluralistiskt samhälle med språklig och kulturell mångfald, även om spåren från diktaturåren och det föregående inbördeskriget i viss mån fortfarande lever kvar i samhällsdebatten.

Det spanska rättsväsendet är i huvudsak välfungerande och oberoende, men kritik har riktats mot långa handläggningstider, vissa brister vad gäller antikorrupsionsarbetet samt ökad politisering.

Grundlagen stipulerar yttrande-, press- och informationsfrihet, samt förenings- och mötesfrihet, vilket generellt sett respekteras av myndigheterna. Incidenter med fysiskt våld från både polis och demonstranter, inklusive mot journalister, har dock rapporterats – särskilt i relation till Katalonienkonflikten, men även i samband med demonstrationer till stöd för det högnationalistiska partiet VOX. Pressfriheten utmanas vidare av aggressiv retorik mot medier från såväl högerpopulistiska- som vänsterpopulistiska partier. Det civila samhället kan i allmänhet verka fritt.

Kvinnors politiska deltagande har ökat under senare år och det rättsliga ramverket för att främja jämställdhet och motverka könsbaserat våld är

väl utbyggt, även om vissa utmaningar kvarstår när det gäller genomförandet. Hbtqi-personer har samma rättigheter som heterosexuella i fråga om exempelvis äktenskap, adoption, arv och socialt skydd.

Levnadsstandarden i Spanien är generellt sett god, även det finns regionala skillnader. Fackliga rättigheter respekteras i allmänhet. Det spanska sjukvårdssystemet är väl utbyggt och tillgängligt, och medellivslängden bland den högsta i världen.

Spanien har ett lagstadgat mottagningsystem för flyktingar och en fungerande asylprocedur, men handläggningstiderna har sedan flera år tillbaka varit långa, ofta över ett år. Spanien har kritiserats för summarisk deportering av migranter till Marocko från exklaverna Melilla och Ceuta, men i februari 2020 förkunnade Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna att landets myndigheter får fortsätta att deportera migranter från Marocko som olagligt försöker korsa gränsen.

På grund av covid-19-virusets snabba spridning i Spanien utlyste regeringen den 14 mars 2020 ett nationellt nödläge som begränsade rörligheten betydligt för landets invånare. När rörelserestriktionerna var som hårdast ålades befolkningen med utgångsförbud förutom då särskilda skäl förelåg.

II. RÄTTSTATENS PRINCIPER

Spaniens rättsväsende utgörs av domstolar på lokal, regional och nationell nivå, varav Högsta domstolen i Madrid är högsta instans. Därutöver finns specialdomstolar för arbetsrätt, skatterätt, vårdnadsfrågor, våld mot kvinnor, militära ärenden samt konstitutionella frågor. Det finns även en nationell åklagarmyndighet och specialdomstol som hanterar organiserad brottslighet av större omfattning, såsom exempelvis grov ekonomisk brottslighet men även terrorism. Rättsväsendets allmänna råd (CGPJ), utnämner Högsta domstolens ordförande och domare i lägre instanser, och nominerar domare till konstitutionsdomstolen. CGPJ utövar även tillsyn över domstolarnas verksamhet. Medlemmarna i CGPJ utses av kongressen och senaten. Europarådets anti-korruptionsorgan GRECO

har kritiserat utnämningssprocessen av CGPJ:s medlemmar, som man menar bidrar till politisering av rättsväsendet.

I en rapport från november 2019 uppmanade GRECO Spanien att utveckla en övergripande strategi mot korruption och att förbättra det rättsliga ramverket för att förhindra korruption i de högsta statliga ämbetena och inom brottsbekämpande myndigheter. Såväl GRECO som EU-kommissionens rättstatsrapport från 2020 lyfter samtidigt fram att vissa framsteg gjorts när det gäller att förebygga korruption bland parlamentariker, domare och åklagare. Myndigheternas ansträngningar att bekämpa korruption har intensifierats under senare år efter att en rad korruptionsaffärer uppdagats, inklusive en rad högnivåfall, där politiker på såväl nationell som lokal nivå varit inblandade. Kontroll och ansvarsutkrävande är dock de svagaste parametrarna och det finns fortfarande ett stort glapp mellan lagstiftningen och dess tillämpning i praktiken, enligt GRECO.

Det är olagligt att erbjuda och acceptera mutor, och företagsledare kan hållas straffrättsligt ansvariga för korruptionsbrott som har begåtts av deras företrädare. Korruption förekommer dock alltjämt, även inom näringslivskretsar och i det spanska samhället.

I *Transparency Internationals* index över upplevd korruption hamnar Spanien på 32:a plats av 180 granskade stater, med 62 poäng. I *World Justice Project Rule of Law index* från 2020 placerar sig Spanien på plats 19 av 128 utvärderade länder, med ett värde på 0,73.

Det finns ett ombudsmannaämbete som ska granska att de grundlagsstadgade rättigheterna efterlevs. Ombudsmannen tillsätts för en femårsperiod genom beslut i parlamentets båda kammare. Ombudsmannaorganisationen utreder klagomål om kränkningar som lämnas in av enskilda. Förra året hanterades 29 335 skriftliga ärenden och därutöver 17 026 ärenden som kunde handläggas via telefon eller besök. Det finns också ombudsmannainstitutioner på regional nivå.

2013 antogs en lag om allmänna handlingars offentlighet, den så kallade transparenslagen, som trädde i kraft i december 2014. Lagen har bland annat kritiserats för att den inte erkänner tillhandahållande av

information som en grundläggande rättighet, och att den inte omfattar utkast utan endast färdigställda dokument.

Rättssäkerhet

Spansk grundlag säkerställer den enskildes rätt att anmäla brott och få dem prövade i en oberoende och opartisk domstol. Enligt lag har envar även rätt till en rättvis rättegång, inbegripet rätten att betraktas som oskyldig till dess att man har blivit dömd, att bli informerad om vad man står åtalad för, att få förbereda och föra sitt försvar, rätten till prövning utan oskäligt dröjsmål och rätten till överprövning.

Spaniens domstolsväsende har under årtionden dragits med långa handläggningstider, oavsett målens omfattning eller komplexitet. Enligt EU-kommissionens rättstatsrapport för Spanien 2020 är bristande effektivitet alltså ett problem. Regeringen har vidtagit åtgärder för att förbättra situationen, bland annat pågår arbetet med en ny straffprocesslag som ska förenkla procedurerna och minska handläggningstiderna. Enligt *EU Justice Scoreboard 2020* är allmänhetens och näringslivets förtroende för det spanska rättsväsendets oberoende relativt lågt (plats 19 av EU:s 27 medlemsländer).

Straffrihet och ansvarsutkrävande

Det spanska samhället lider ännu av oläkta sår från de kränkningar och övergrepp som begicks under inbördeskriget (1936-1939) och Francotiden (1939-1975). Det finns fortfarande öppnade massgravar och misstänkta gärningsmän som inte ställts inför rätta. Spanska myndigheter har lagt ned flertalet brottsundersökningar från de aktuella åren, främst med hänvisning till 1977 års amnestilag och preskription av de presumtiva brotten. Amnestilagen har kritiserats av bland annat Amnesty International.

I slutet av juni 2021 benådade regeringen nio katalanska politiker som år 2019 dömdes av Högsta domstolen för brott i samband med folkomröstningen om katalansk självständighet den 1 oktober 2017, varpå de försattes på fri fot med vissa begränsningar.

III. DEMOKRATI

De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Spanien är en konstitutionell monarki och parlamentarisk demokrati. Konstitutionen har godkänts genom folkomröstning och trädde i kraft 1978. Statschef sedan 19 juni 2014 är kung Felipe VI.

Statschefen utnämner regeringschefen, som dessförinnan ska ha fått parlamentets förtroende. Parlamentet, *Las Cortes*, utgörs av två kamrar: kongressen med 350 ledamöter och senaten med 266 ledamöter. Kongressledamöterna utses proportionellt på grundval av antalet mandat partiet fått i respektive valkrets. Senaten i sin tur har 208 direktvalda ledamöter och 58 som utses av regionerna. Allmänna val ska äga rum vart fjärde år. Det senaste parlamentsvalet hölls i november 2019. Inga misstankar om valfusk förekom och ej heller rapporterades våldsamma incidenter i anslutning till vallokaler eller debatter. Valdeltagandet under novembervalet 2019 uppgick till cirka 70 procent.

Kvinnors politiska representation och deltagande har ökat kontinuerligt de senaste årtiondena. Cirka 44 procent av Spaniens 350 parlamentariker är kvinnor och 40 procent av senatens 266 medlemmar är kvinnor. Spaniens nuvarande regering tillträdde i januari 2020. Av 23 ministrar är elva kvinnor, dessutom innehas alla fyra vice-presidentposter av kvinnor.

Spanien har 17 autonoma regioner med relativt omfattande självstyre i olika utsträckning. Därtill finns två autonoma enklaver på den nordafrikanska kusten: Melilla och Ceuta. Regionerna har egna direktvalda parlament och regeringar med regeringschef, liksom egen administration och högsta domstol. Spaniens långtgående delegering av kompetens till de autonoma regionerna medför att skyddet för de mänskliga rättigheterna i viss utsträckning kan variera mellan olika delar av landet.

Spansk politik dominerades under flera årtionden av konservativa *Partido Popular* (PP) och socialdemokratiska PSOE, men sedan 2010-talet präglas den politiska arenan av ökad pluralism, även om PP och PSOE i huvudsak behållit positionerna som landets två största partier. Möjligheten att begära misstroendeomröstning gentemot regeringen har utnyttjats fem

gångar sedan landet blev demokratiskt. Dock har endast en misstroendeförklaring godkänts av parlamentet, vilket skedde 2018 då nuvarande premiärminister Pedro Sánchez fick igenom en misstroendeomröstning mot dåvarande regeringschefen Mariano Rajoy.

Det civila samhällets utrymme

Det spanska civila samhällets aktörer kan i allmänhet fritt bedriva sin verksamhet i landet och det finns på många håll en fungerande dialog mellan regering och lokala organisationer. Dialogen är dock inte alltid formaliserad och det civila samhället saknas i vissa fall som ordinarie remissinstans vid framtagande av lagförslag. På senare år har dock spanska regeringar allt oftare använt sig av offentliga konsultationer vid framtagandet av nya politiska initiativ.

IV. MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Spanien är ett destinationsland för människohandel, framför allt av kvinnor som tvingas in i sexuell exploatering. Kvinnorna som hamnar i Spanien kommer främst från Östeuropa och Latinamerika, men även från Afrika, och saknar ofta uppehållstillstånd. Frågan om sårbarheten bland kvinnor i prostitution aktualiserades under pandemin då Spaniens många bordeller stängde ner och de prostituerade hamnade på gatan. Även de utländska prostituerade som befinner sig lagligt i Spanien saknar ofta socialt skydd vilket delvis är en konsekvens av att prostitution som företeelse befinner sig i gränslandet mellan legalitet och straffbarhet. Att själv erbjuda sexuella tjänster och därefter behålla vederlaget är inte straffbart, medan koppleri och tvångsprostitution är förbjudet. Enligt spansk lag är köp av sexuella tjänster straffbart enbart om sexköparen utövar våld, hot eller bedrägeri, eller missbrukar en maktposition eller offrets sårbarhet. Sexhandeln är utbredd i landet, och även om straffsatserna för trafficking höjts under det senaste decenniet har människohandeln för prostitution inte minskat.

Nuvarande regering förespråkar kriminalisering av sexköp. Samtidigt finns det grupper inom regeringskoalitionen som istället förespråkar ett

starkare arbetsrättsligt skydd för prostituerade, vilket har försvårat lagstiftningsändringar.

Incidenter med fysiskt våld från både polis och demonstranter, inklusive mot journalister, har rapporterats – särskilt i relation till Katalonienkonflikten, men även i samband med demonstrationer till stöd för det högnationalistiska partiet VOX.

Fängelser och häkten uppfyller generellt internationell standard. Det finns omkring 50 000 frihetsberövade i Spanien, varav drygt 3 000 är kvinnor. Europarådets kommitté för förebyggande av tortyr (CPT) offentliggjorde 2020 en rapport om fängelser i Katalonien. I rapporten uppgav en stor majoritet av de intagna som intervjuats att de behandlats korrekt av polis och fängelsepersonal, men CPT tog också emot ett flertal vittnesmål om fysiskt våld, inklusive örfilar, slag och batongslag.

Dödsstraff

Dödsstraffet avskaffades 1978. Spanien driver genom sin utrikespolitik aktivt frågan om dödsstraffets avskaffande i övriga världen.

Rätten till frihet och personlig säkerhet

Medborgare har grundlagsstadgad rätt att röra sig fritt inom landets gränser och att lämna landet. Godtyckliga kvarhållanden och godtyckliga frihetsberövanden är förbjudna enligt lag. Det har under flera år förekommit vissa restriktioner av asylsökandes rörelsefrihet, framförallt i enklaverna Ceuta och Melilla, och under det senaste året även på Kanarieöarna, där asylsökande i flera fall har hindrats från att ta sig till det spanska fastlandet. Under pandemin har detta tillvägagångssätt blivit än vanligare.

På grund av covid-19-virusets snabba spridning i Spanien utlyste regeringen den 14 mars 2020 ett nationellt nödläge som begränsade rörelsefriheten inom landet betydligt för landets invånare. Nödläget förlängdes sex gånger fram till den 21 juni 2020. I oktober 2020 utlystes ytterligare ett nödläge som gällde fram till 9 maj 2021. Under mars och april 2020 var rörelserestriktionerna som hårdast och innebar utgångsförbud förutom då särskilda skäl förelåg, såsom inköp av mat

och medicin, läkarbesök, resa till arbetsplatsen, vård av närstående och *force majeure*. Spanska poliskåren har kritiserats för att ha överdrivit verkställandet av nödlägets bestämmelser, bland annat genom att utfärda totalt över en miljon böter till invånare som brutit mot utgångsförbudet.

Yttrande-, press- och informationsfrihet, inklusive på internet

Grundlagen stipulerar yttrande-, press- och informationsfrihet, vilket generellt sett respekteras av myndigheterna. Reportrar utan gränser (RSF) placerar Spanien på 29:e plats av 180 utvärderade länder i sitt index över pressfriheten i världen 2021. Det finns ett stort antal oberoende dagstidningar i Spanien med privata ägare, och även ett större utbud av regionala tidningar på de olika officiella språken.

Landets polariserade politiska klimat återspeglas i media och pressfriheten utmanas av aggressiv retorik mot medier från såväl populistiska höger- som vänsterpartier. Det högnationalistiska partiet VOX utestänger regelbundet journalister från partiets evenemang och som del i den aggressiva retoriken benämns journalister ofta som ”fiender”. Reportrar utan gränser har rapporterat om fysiskt våld mot journalister i samband med demonstrationer, både från polisiärt håll och från demonstranter.

Medias möjligheter att rapportera har försvårats under pandemin. Bland annat har strafföreläggande utdömts mot journalister som rapporterat om polisens agerande under nödläget, vilket mött kritik.

I allmänhet förekommer inte censur eller andra statliga inskränkningar av media, även om människorättsorganisationer har påpekat att landets relativt restriktiva medielag skapar incitament till självcensur för journalister. Det är förbjudet i lag att publicera text som kan tolkas som förhålligande av eller stöd till terrorism. Vidare finns vissa inskränkningar i yttrandefriheten till följd av lagstiftning mot hets mot folkgrupp, förolämpande av kungafamiljen, glorifiering av terrorism samt förnedring av offer för terrorbrott. De omfattande antiterrorlagarna har lett till att bland annat journalister, musiker och komiker ställts inför domstol, vilket *Amnesty International* menar begränsar den konstnärliga friheten. Artisten Pablo Hasél dömdes i februari 2021 till nio månaders fängelse för att upprepade gånger ha förolämpat den spanska monarkin, spanska armén och poliskåren samt för att ha förhålligat terrorism. Verkställandet

av domen ledde till demonstrationer i landet och fördömdes bland annat av *Amnesty International* som ett brott mot yttrandefriheten.

Enligt Eurostat hade 91 procent av de spanska hushållen tillgång till internet 2019, en ökning med åtta procentenheter på bara två år. Utbyggnaden på landsbygden släpar dock fortfarande efter.

Rätten till mötes- och föreningsfrihet

Rätten till förenings- och församlingsfrihet, vari friheten att demonstrera ingår, är grundlagsskyddad men kan inskränkas genom lag. Under pandemin begränsades mötesfriheten avsevärt under långa perioder såväl på offentliga platser som i privata hem, framför allt genom begränsningar av antalet personer som fick samlas på samma plats.

Spaniens lag om medborgarsäkerhet, *Ley Mordaza*, trädde i kraft den 1 juli 2015 och har vållat debatt allt sedan dess. Bland annat har *Amnesty International* och *Human Rights Watch* kritiserat lagen för att begränsa mötesfriheten och bestraffa offentliga demonstrationer och protester. Enligt kritiken är de bötesbelopp som lagen föreskriver för personer som demonstrerar utan tillstånd i närheten av transportknutpunkter eller kärnkraftverk, och även för de som genomför fredliga offentliga protester utan att först ha underrättat relevanta myndigheter, orimligt höga. Lagen har särskilt tillämpats i relation till Katalonienkonflikten. Den styrande koalitionsregeringen arbetar under 2021 med en revidering av lagen i syfte att bemöta delar av kritiken.

Amnesty International har även kritiserat det spanska rättssystemets tolkning av brottsrubriceringen ”uppvigling” (*sedición*), som har föranlett långa fängelsedomar för självständighetsförespråkare i Katalonien. Definition av ”uppvigling” i lagen har kritiserats för att vara alltför vag och öppen för tolkning, och regeringen ser för närvarande över lagens utformning. Synen på hur de aktiviteter som genomförs av de katalanska självständighetsanhängarna ska bemötas juridiskt delar det spanska samhället och är inrikespolitiskt sprängstoff.

Religions- och övertygelsefrihet

Religions- och övertygelsefriheten är grundlagsskyddad. En majoritet av de spanska invånarna (omkring 60 procent) tillhör den romersk-katolska kyrkan, även om antalet aktiva utövare minskar.

Det finns ingen nationell lag som förbjuder kläder eller symboler som tydligt visar religionstillhörighet i offentlig miljö. Dock har ett antal kommuner i Katalonien, Andalusien och Madrid förbjudit bärandet av burka och niqab i offentliga byggnader. Det finns drygt två miljoner muslimer i Spanien, motsvarande drygt fyra procent av befolkningen.

Jehovas vittnen och den evangeliska kyrkan har kritiserat spanska myndigheter och hävdade att de hindrats från att utöva sin religion på offentliga platser och haft svårt att erhålla tillstånd för aktiviteter.

V. EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

Fackliga rättigheter och relaterade frågor

Spanien har ratificerat ILO:s åtta centrala konventioner. En diskrimineringslag förbjuder diskriminering på grund av kön, etnicitet, religion eller sexuell läggning. Flera autonoma regioner har även olika långtgående lagstiftning för företags samhällsansvar (*corporate social responsibility*).

Spanien var ett av åtta länder som förra året förbättrade värdet på Internationella fackliga samorganisationens (ITUC) *Global Rights Index* över fackliga rättigheter jämfört med 2019. Landet placerar sig år 2020 på nivå 2 av 5 där 1 motsvarar nivån där fackliga rättigheter tillgodoses bäst.

Det råder fri strejkrätt i Spanien, en rättighet som också utnyttjas regelmässigt. Spanska arbetstagare åtnjuter facklig föreningsfrihet, med undantag för vissa yrkesgrupper som militär, polis och anställda inom domstolsväsendet. Mindre än en femtedel av Spaniens arbetstagare är anknutna till en fackförening, men fackföreningarna fyller ändå en viktig roll på den spanska arbetsmarknaden eftersom avtal som förhandlats fram mellan arbetsgivare och facket automatiskt blir tillämpliga på samtliga arbetstagare inom den aktuella sektorn eller företaget, så länge de som slutit avtalet motsvarar minst 50 procent av dem som berörs av detsamma.

EU-kommissionen har länge krävt att Spanien reformerar arbetsmarknadsreglerna i syfte att minska den stora andelen korttidsanställningar på den spanska arbetsmarknaden. Regeringspartiet PSOE gick till val 2019 med löften om att upphäva högerpartiets PP:s arbetsmarknadsreform, men tycks sedermera ha övergivit ambitionen att helt upphäva den och utreder istället omvandling av tillfälliga anställningar till ett system för fler tillsvidarejänster, modernisering av den spanska arbetsförmedlingen samt ett stärkande av arbetsskapande åtgärder.

Minimilönen i Spanien uppgår 2021 till 950 euro i månaden med 14 utbetalningar per år. Minimialdern för anställning är 16 år och personer under 18 år får inte arbeta nattskift eller övertid.

Pandemiutbrottet i mars 2020 har haft en förödande effekt på den spanska arbetsmarknaden. Efter att ha minskat under flera års tid, steg arbetslösheten drastiskt under början av pandemin, och låg i juni 2021 på 16 procent. Denna siffra är dock i viss mån missvisande eftersom den inte inbegriper de hundratusentals anställda som på grund av arbetsbrist tillfälligt permitterats och vars återinträde till aktivt arbete är osäkert. Ungdomsarbetslösheten har varit mycket hög under årtionden. För närvarande är nästan 40 procent av arbetskraften under 25 år utan anställning.

Rätten till bästa uppnåeliga fysiska och mentala hälsa

Det spanska sjukvårdssystemet är väl utbyggt och är tillgängligt för över 99 procent av medborgarna, antingen genom offentlig eller privat regi. Sjukvårdssystemet har dock tidigare kritiserats av exempelvis *Amnesty International* för att vara eftersatt och underfinansierat. Spanien drabbades mycket hårt av covid-19-virusets inledande spridning i Europa och pandemins första månader uppenbarade vissa brister i det spanska sjukvårdssystemet, vars budget hade drabbats av nedskärningar de senaste tio åren på grund av den ekonomiska krisen. Detta i kombination med ökande kostnader, en åldrande befolkning och dålig resurshantering i synnerhet regionerna emellan gjorde att spansk sjukvård stod relativt dåligt rustad inför pandemin. Anställda inom sjukvården saknade under pandemins första veckor tillräcklig skyddsutrustning och har varit särskilt

utsatta under hela pandemin. Cirka fem procent av de som smittats i Spanien arbetar inom sjukvården (över 78 procent av de smittade vårdanställda är kvinnor). I syfte att stärka sjukvården efter pandemin ökades anslaget till vården med 75 procent i 2021 års statsbudget jämfört med året innan.

Förväntad medellivslängd för personer födda i Spanien är 83,6 år, vilket är högst i EU. För kvinnor är medellivslängden 86,2 år (näst högst i världen efter Japan) och 80,8 för män. Barnadödligheten (antalet barn som dör innan de hunnit fylla fem år) är tre per 1 000 barn. Mödradödligheten är fyra per 100 000 födselar.

Spaniens abortlag från 2010 stipulerar fri abort fram till fjortonde graviditetsveckan, samt möjlighet till abort till vecka 22 av medicinska skäl. Kvinnor under 18 år behöver medgivande från sina vårdnadshavare för att genomföra abort. Ett lagförslag för att sänka denna gräns till 16 år presenterades nyligen. Sex- och samlevnadsundervisning ingår inte som en obligatorisk del i läroplanen, och enligt en rapport från Rädda barnen har 15 procent av spanska skolungdomar aldrig fått en lektion i sex- och samlevnads-kunskap. Den nya utbildningslagen från 2020 möjliggör mer utbildning i ämnet, men det är upp till de olika regionerna att besluta om ämnets utrymme i läroplanen.

Rätten till utbildning

Skolplikt råder för alla barn i tio år, från sex till 16 års ålder. Alla offentliga skolor är kostnadsfria. 16 procent av Spaniens ungdomar slutar skolan efter de obligatoriska utbildningsåren. Andelen kvinnor (11,6 procent) som slutar studera är avsevärt lägre än andelen män (20,2 procent). Historiskt har Spanien haft problem med att ungdomar väljer att avsluta studierna innan gymnasiet, en siffra som för 15 år sedan var över 30 procent men som sedan dess kontinuerligt minskat. Enligt Unesco är 98,4 procent av befolkningen över 15 år läskunniga. I åldrarna 15-24 år är nivån 99,7 procent. De spanska eleverna presterar strax under OECD-genomsnittet i PISA-undersökningarna.

I 2021 års budget avsätts cirka fem procent av landets BNP till utbildningsväsendet, en andel som inte varit så hög sedan 2010 då skolorna drabbades av nedskärningar på grund av finanskrisen. År 2020

antogs en ny skollag, i folkmun kallad *Ley Celaa* efter den nuvarande utbildningsministern. Syftet med den nya skollagen är att förbättra förutsättningarna för elever som kommer från studieovana hem. Lagen syftar bland annat till att minska segregationen i skolorna genom att säkerställa att en viss andel elever från låginkomstfamiljer får studieplatser i både offentliga och halv-privata skolor (*colegios concertados*). Ungefär en fjärdedel av Spaniens skolelever gick vid årsskiftet i halv-privata skolor, skolor som också får statsbidrag men där undervisningen ofta har bättre förutsättningar genom extra resurser i form av skolavgifter och privat finansiering. Samtidigt studerade nio av tio elever från familjer med låga inkomster i de offentliga skolorna.

Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard och social trygghet

Levnadsstandarden i Spanien är generellt god. I UNDP:s index över mänsklig utveckling från 2019 placerar sig landet på plats 25 av 189 länder. Den spanska bruttonationalinkomst per capita är 40,975 USD. Alla invånare har tillgång till dricksvatten.

Det finns betydande skillnader i välstånd mellan de olika regionerna. Man kan dra en skiljelinje mellan landets norra och södra delar där de centrala och norra delarna generellt kan beskrivas som mer välmående.

Inkomstgapet mellan städer och landsbygd har ökat ytterligare under senare år, och en studie från Spaniens centralbank visar att 3 403 kommuner (42 procent) riskerar att avfolkas de närmaste åren.

Landets sociala skyddsnät är förhållandevis svagt, även om nuvarande regering gjort ansträngningar för att utvidga välfärdssystemet. Likväl behöver ofta bristen på offentligt socialt skydd kompenseras av familj och närstående.

Som ett led i att hantera pandemins socio-ekonomiska effekter införde regeringen den 31 mars 2020 tillfälliga uppskov för bostadslånsamorteringar och ett förbud mot avhysningar av "ekonomiskt utsatta." Regeringen införde även tillfälligt ökat bostadsstöd till personer som utsatts för könsbaserat våld och hemlösa under det nationella nödläget.

Andelen av den spanska befolkningen som lever i fattigdom enligt Världsbankens definition (USD 1,90 per dag) är 0,7 procent. Enligt Eurostat lever 20,7 procent av Spaniens befolkning med risk för fattigdom eller social utsatthet. Mer än var fjärde av dessa är under 16 år. Ungefär lika många män som kvinnor lever i fattigdom eller social utsatthet och den största gruppen utgörs av ensamstående mödrar med flera barn.

Det finns inga exakta uppgifter över antalet hemlösa i Spanien. Officiellt saknar omkring 23 000 personer bostad (varav cirka 20 procent är kvinnor), men mörkertalet befaras vara stort eftersom Spaniens nationella statistikinstitut (*INE*) endast räknar dem som sökt uppehälle på härbärgen och hjälpboenden under ett år. Organisationer som *Caritas* och *Fundación Rais* uppskattar antalet hemlösa i Spanien till närmare 40 000 personer.

VI. RÄTTEN ATT INTE UTSÄTTAS FÖR DISKRIMINERING

Kvinnors åtnjutande av de mänskliga rättigheterna

Jämställdhetspolitiken har sedan över ett decennium ett brett stöd i det spanska parlamentet och frågan står dock högt på den politiska dagordningen. 2004 antogs en internationellt hyllad lag gällande våld mot kvinnor och 2007 antogs en lag om jämställdhet. År 2017 skrev samtliga partier under en pakt mot våld mot kvinnor 2018–2022 som har väglett det spanska arbetet sedan dess.

Samtidigt finns fortfarande utmaningar kopplade till jämställdhet och våld mot kvinnor, och Spanien har länge brottats med en diskrepans mellan lagstiftning och faktiskt genomförande.

Kvinnors politiska representation och deltagande har de senaste årtiondena ökat kontinuerligt vid varje val. Cirka 44 procent av Spaniens 350 parlamentariker är kvinnor och 40 procent av senatens 266 medlemmar är kvinnor. I Spaniens nuvarande regering är elva av 23 ministrar kvinnor, dessutom innehas alla fyra vice-premiärministerposter av kvinnor.

År 2020 dödades 43 kvinnor av våld i nära relation. Våld mot kvinnor uppmärksammas regelbundet och det finns bland annat en nationell jourtelefon dit utsatta kvinnor kan ringa. Antalet kvinnor som sökte stöd ökade med runt 60 procent under nedstängningarna på grund av coronapandemin.

Ett lagförslag om en ny lag om "sexuell frihet" har avslutat en första remissrunda. Lagen skulle, om den antas i nuvarande utformning, införa Istanbulkonventionens definition av könsbaserat våld. Förslaget innehåller ett krav på explicit samtycke vid samlag samt utökad stöd, inklusive ekonomisk kompensation, till våldsutsatta kvinnor. Det kriminaliserar även tvångsäktenskap, kvinnlig omskärelse, sexuella trakasserier samt klassar människohandel i avsikt att exploatera en person sexuellt som könsbaserat våld. Delar av lagförslaget (bland annat kravet på explicit samtycke) har dock ifrågasatts av domstolsväsendets allmänna råd.

På samma sätt som skedde efter den ekonomiska krisen 2008 väntas pandemin bidra till ökade ekonomiska klyftor mellan könen. Kvinnor tar större ansvar för det obetalda hemarbetet än män, även kvinnor som arbetar heltid. Arbetslösheten är 18,33 procent för kvinnor i jämförelse med 14,39 procent för män och sista kvartalet 2020 var lönegapet 3,94 procentenheter. Den 1 januari 2021 utökades föräldraförsäkringen som nu delas helt lika mellan mammor och pappor (16 veckor var, varav de sex första veckorna måste tas av båda föräldrarna tillsammans). Kraven på företag att följa upp och åtgärda löneskillnader har förtydligats.

Domen i ett brottmål som föll i april 2018 mot fem unga män som kallades La Manada ("vargfloeken") fick stor uppmärksamhet. De fem männen åtalades för våldtäkt på en 18-årig kvinna men blev i provinsdomstolen i Navarra endast dömda för sexuellt övergrepp, eftersom kvinnan inte ansågs ha gjort tillräckligt motstånd. Domen överklagades till Högsta domstolen som dömde männen till 15 års fängelse för våldtäkt. Domen ledde likväl till stora protester och är en anledning till att ny samtyckeslagstiftning har föreslagits.

Barnets rättigheter

Straffbarhetsåldern i Spanien är 18 år, men personer kan hållas ansvariga för brottsliga handlingar från 14 års ålder. Personer under 18 år kan inte värvas till väpnade styrkor och obligatorisk militärtjänstgöring avskaffades 2001. Barnaga är förbjudet enligt lag sedan 2007. Minimiåldern för äktenskap är 16 år och tvångsäktenskap är förbjudet enligt lag med straffpåföljd på upp till tre och ett halvt års fängelse. Sexuellt utnyttjande av barn under 13 år är straffbart med fängelse på mellan två och 15 år, medan grooming via internet har en straffpåföljd på upp till tre år. Minimiålder för sexuell umgänge med samtycke är 16 år. Enligt lag definieras sexuell umgänge med personer under 16 år ske utan samtycke.

Under coronapandemins inledning förbjöds barn under 14 år från att gå utanför hemmet under 42 dagar. Därefter gällde under en period att minderåriga endast fick gå ut vid ett tillfälle varje dag under max en timme mellan kl. 09 och 21.

Nästan en tredjedel av alla spanska barn är enligt uppgifter från Eurostat i riskzonen för fattigdom och social utsatthet (2,2 miljoner barn).

Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Diskriminering av personer på grund av etnicitet är förbjudet enligt lag. Dessutom finns en rad regionala och nationella förordningar som säkerställer skydd mot diskriminering på grundval av religion, ålder, funktionsnedsättning, sexuell läggning, kön, civil status, ursprung, nationalitet, social ställning, politisk åskådning eller ideologi med mera. Grundlagen erkänner utöver spanskan även fyra ytterligare officiella språk. Särskild lagstiftning reglerar de regionala språkens officiella status i respektive autonom region, katalanska i Katalonien och Balearerna, baskiska i Baskien, galiciska i Galicien och valencianska i Valencia.

Den största inhemska etniska minoriteten i Spanien är romer, en grupp som utgörs av uppskattningsvis 700 000 personer. Situationen för romer har förbättrats under de senaste årtiondena, men många romer lever alltjämt marginaliserade i det spanska samhället. Uppskattningsvis 9 000 romska familjer har ett boende som inte uppfyller grundläggande bostadsstandard. Nästan alla romska barn slutför grundskolan. Dock går

enligt *Fundacion Secretariado Gitano* endast 55,5 procent av romska 16-åringar i skolan, jämfört med 93,5% procent för alla spanska 16-åringar. Samma organisation presenterade 2019 en studie om romers deltagande på arbetsmarknaden som visade att arbetslösheten bland romer är 52 procent, att jämföra med arbetslösheten på cirka 16 procent för hela spanska befolkningen. Romska kvinnor lider särskilt av exkludering från arbetsmarknaden vilket återspeglas i att endast 16 procent har en anställning. Europarådet utvärderade i oktober 2020 situationen för romer i Spanien och konstaterade att regeringen aktivt främjar inkluderandet av romer i samhället, men att mer kunde göras särskilt på regional och lokal nivå.

Hets mot folkgrupp och nedsättande och kränkande uttalanden är ovanliga i det allmänna politiska diskussionsklimatet i Spanien, men förekommer återkommande på internet och sociala media. Under landets nedstängning på grund av pandemin utsattes flera personer med asiatiskt utseende för hatbrott.

Hbtqi-personers åtnjutande av mänskliga rättigheter

Hbtqi-personer har samma rättigheter som heterosexuella i fråga om exempelvis äktenskap, adoption, arv och socialt skydd. Spanien legaliserade som tredje land i världen äktenskap mellan två personer av samma kön år 2005. Även om det generellt finns en stor acceptans för hbtqi-frågor och hbtqi-personer bland den spanska allmänheten så förekommer fortfarande diskriminering och hatbrott mot personer på grund av sexuell läggning eller könsidentitet. Inrikesministeriet rapporterade 278 hatbrott riktade mot hbtqi-personer under 2019, samtidigt som undersökningar visar att endast cirka 16 procent av hatbroten på grund av sexuell läggning rapporteras till spanska organisationer eller myndigheter.

En OECD-rapport från 2019 visar att Spanien placerar sig på femte plats bland OECD:s medlemmar när det gäller hbtqi-personers integration i samhället och åtnjutande av mänskliga rättigheter.

Enstaka incidenter i form av nedsättande tillmälen mot transpersoner har rapporterats från politiskt håll, men i allmänhet åtnjuter hbtqi-personer starkt institutionellt stöd, vilket bland annat återspeglas av inrättandet av

ett särskilt generaldirektorat för sexuell mångfald och hbtqi-rättigheter på Jämställdhetsministeriet samt antagandet av ett nytt lagförslag för könsidentitet, kallat *ley trans*. Generaldirektoratet lanserade bland annat en informationskampanj och resursguide för att bekämpa diskriminering av hbtqi-personer under coronapandemin.

Flyktingars och migranternas rättigheter

Antalet migranter och asylsökande som kom till Spanien ökade med 29 procent under 2020 jämfört med året dessförinnan. Kanarieöarna noterade den största ökningen (881 procent) och tog under år 2020 emot 22 000 migranter, vilket utgjorde omkring hälften av de som anlände till Spanien förra året. Den stora ökningen av migrantflödet medförde att många nyanlända fick tillbringa flera dygn utomhus under osäkra förhållanden.

Spanien har ett lagstadgat mottagningssystem och en fungerande asylprocedur, men handläggningstiderna har sedan flera år tillbaka varit mycket långa, ofta över ett år. Migrationsförvaltningen har förstärkts för att kunna hantera ansökningar och mottagande, och samarbete sker med UNHCR och andra humanitära organisationer. Enligt spansk lag har samtliga asylsökande och migranter rätt till sjukvård. Spanien har nyligen även sett över formerna för åldersbestämningar av minderåriga.

88 530 personer sökte asyl i Spanien under 2020, en minskning med cirka en fjärdedel jämfört med 2019, delvis som effekt av pandemin. Majoriteten av asylsökanden kom antingen från Venezuela (28 385) eller Colombia (27 510) och totalt 84 procent av alla asylsökanden kom från Latinamerika. 59 procent av asylansökningarna fick avslag 2020.

Amnesty International har rapporterat om att migranter och flyktingar hölls instängda i överbefolkade faciliteter i enklaven Melilla under nedstängningarna under pandemin utan att tillräckliga smittskyddsåtgärder vidtogs för att begränsa spridningen av covid-19. I maj 2021 tog sig tusentals personer, av vilka omkring en fjärdedel var minderåriga, illegalt in i enklaven Ceuta. Migranterna kunde under ett antal dygn i princip fritt simma runt gränstängslet efter att marockanska gränspoliserna lättat på kontrollerna vid gränsen. Majoriteten skickades tillbaka med stöd av spansk lagstiftning, men några hundra, framför allt

minderåriga, behölls i förvar på den spanska sidan för utredning. Spanien har kritiserats för de så kallade *hot returns* som sker till Marocko från Melilla och Ceuta, men i februari 2020 beslutade Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna att landets myndigheter får fortsätta att summariskt deportera migranter från Marocko som försöker korsa gränsen till dess enklaver. Målet hade väckts inför domstolen av två flyktingar som 2013 fördes tillbaka till Marocko från Melilla utan att ges möjlighet att först ansöka om asyl.

Trots att Spaniens Högsta domstol i juli 2020 beslutade att asylsökande har rätt att röra sig fritt i hela landet, och därför även rätt att ta sig från Ceuta och Melilla till fastlandet, fortsatte regeringen enligt *Amnesty International* de senaste årens policy att hindra migranter från att lämna enklaverna.

Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Spansk lag förbjuder diskriminering av personer med funktionsnedsättning på arbetsmarknaden, inom skolväsendet, inom sjukvården eller i annan offentlig verksamhet. Regeringen arbetar med framtagandet av en ny strategi för personer med funktionsnedsättning som ska definiera arbetet under 2021-2030 och ersätta den tidigare strategin som löpte ut 2020. Det finns ett flertal statliga institutioner och frivilligorganisationer som arbetar för att underlätta integrationen av personer med funktionsnedsättning i samhället. Tillgängligheten i offentliga miljöer för personer med funktionsnedsättning har förbättrats avsevärt under de senaste åren, men utrymme finns för ytterligare förbättringar, exempelvis i kollektivtrafiken.

VII. Exempel på svenskt och internationellt arbete rörande mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i Spanien

Regeringens demokratisatsning, som går ut på att Sverige i alla sammanhang ska stå upp för demokratiska principer, arbeta för att stärka demokratin och uttrycka kritik när den brister, genomförs också i Spanien.

Spanien granskades senast i FN:s universella granskningsmekanism (UPR) i januari 2020. Sverige lämnade tre rekommendationer vid

granskningen, vilka samtliga accepterades av Spanien; att motverka människohandel genom att minska efterfrågan och säkra rättskipning, att säkra rätten till asyl; och genomföra internationella och regionala åtaganden för jämställdhet.

I Spanien finns en rad nationella och internationella civilsamhälleorganisationer som arbetar aktivt med mänskliga rättighetsfrågor inom områden som migration, människohandel och hbtqi-personers rättigheter. Även FN-organ som exempelvis UNHCR, och UN-HABITAT samt WTO är verksamma i landet.

VIII. RATIFICERING AV CENTRALA KONVENTIONER OM MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (*International Covenant on Civil and Political Rights, ICCPR*) ratificerades år 1977. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt och det fakultativa protokollet om avskaffandet av dödsstraffet ratificerades år 1985 respektive 1991.

Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (*International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, ICESCR*) ratificerades år 1977. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt ratificerades år 2010.

Internationella konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering (*International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, ICERD*) ratificerades år 1968. Art. 14 om enskild klagorätt ratificerades år 1998.

Konventionen om avskaffandet av all slags diskriminering mot kvinnor (*Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, CEDAW*) ratificerades år 1984. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt ratificerades 2001.

Konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, (*Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, CAT*)

ratificerades år 1987. Art. 22 om enskild klagorätt ratificerades år 1987. Det fakultativa protokollet om förebyggande av tortyr ratificerades år 2006.

Konventionen om barnets rättigheter, (*Convention on the Rights of the Child*, CRC) ratificerades år 1990. Det fakultativa protokollet om indragning av barn i väpnade konflikter och det fakultativa protokollet om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi ratificerades år 2002 respektive år 2001. Det fakultativa protokollet om barns rättigheter vid ett kommunikationsförfarande ratificerades år 2013.

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (*Convention on the Rights of Persons with Disabilities*, CRPD) ratificerades år 2007. Det tillhörande fakultativa protokollet ratificerades år 2007.

Internationella konventionen till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden (*International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance*, ICED) ratificerades år 2009. Art. 31 om enskild klagorätt ratificerades år 2011.

1951 års konvention angående flyktingars rättsliga ställning (*Convention Relating to the Status of Refugees*, 1951 *Refugee Convention*) ratificerades år 1978. Även det tillhörande protokollet ratificerades år 1978.

Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen (*Rome Statute of the International Criminal Court*) ratificerades år 2000.

Regionala instrument

Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, (*The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*, ECHR) ratificerades år 1979.

Ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter (*Framework Convention for the protection of National Minorities*), ratificerades år 1995.

Europeiska stadgan om landsdel- eller minoritetsspråk (*European Charter for Regional or Minority Languages*), ratificerades år 2001.

Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (*Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence*), ratificerades år 2014.